

POSUDEK BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Typ posudku: oponent

Autor/ka práce: Veronika Abrahámová

Název práce: Proměna názorů a postojů českých žen ve vztahu k rodině a reprodukčnímu chování

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Josef Kandert, CSc.

Oponent/tka: Mgr. Kateřina Cidlinská

Navržené hodnocení: 3; doporučuji k obhajobě se zásadními výhradami

Zdůvodnění Vašeho hodnocení práce (zejména výhrad a kritických připomínek) rozepište podle níže uvedených kritérií.

1. Je cíl práce (výzkumná otázka) jasně formulován a odpovídají mu závěry? Je práce vhodně strukturována?

K cíli práce: Autorka si klade jasný cíl – zjistit, jak se proměnil přístup k rodině a reprodukci mezi dvěma generacemi žen – generací dnešních čtyřicátnic, které vyrůstaly za socialismu, a jejich dcer, kterým je kolem dvaceti let a vyrůstaly již v době po Sametové revoluci. Zvláštní pozornost chce přitom věnovat vlivu dosaženého vzdělání. Tohoto cíle se ve svém výzkumu drží a vyvozuje odpovídající závěry.

Scházelo mi vysvětlení, proč se autorka věnuje jen ženám, resp. proč se nevěnuje i mužům. Obzvláště v době, kdy se hovoří o krizi mužství a hledáním nových modelů mužství, by toto zdůvodnění bylo na místě.

Ke struktuře práce: Práce sice dodržuje základní oddělení teoretické a empirické části, ale jinak není vhodně strukturována. Obsahuje např. „kapitolu“, která čítá pouhých 7 řádků, z toho dva jsou přímá citace (kapitola „Definice rodiny“, s. 3). Obsah jednotlivých kapitol také ne vždy zcela odpovídá jejich názvům. Např. v kapitole 3. „Vliv socializace a sociálního postavení na založení rodiny“ jsou sociálnímu postavení věnovány pouhé tři věty v posledním odstavci. Části některých kapitol nejsou vhodně zařazeny. Např. kapitola 4. „Proměna české rodiny a postavení žen“ je logicky zařazena za obecnějším úvodem k proměnám rodiny ve společnostech západního typu od druhé poloviny 20. století dodnes a jejím cílem je vztáhnout výše řečené k českému kontextu. První tři odstavce této kapitoly se však opět věnují obecným tvrzením o rodině v západních společnostech.

Struktura empirické části se zdá být na první pohled přehledná, vzhledem ke dvěma skupinám respondentek se však brzy dostaví zmatky kvůli neoddělování jejich výpovědí. Autorka se ve svém výzkumu zaměřuje v podstatě na tři rodiny (orientační rodinu matky, současnou rodinu matky, jež je zároveň orientační rodinou dcery a potenciální rodinou dcery). V textu není vždy jasné, o které z těchto rodin je zrovna řeč. Bylo by vhodné výstupy z rozhovorů s matkami a dcerami oddělit do samostatných podkapitol a následně je propojit v podkapitole třetí. Obzvláště nepřehledná je kapitola 6.2 „Výpovědi na téma založení rodiny“, kde autorka zcela rezignovala na dělení textu do podkapitol či nadepsaných odstavců. Sama to zdůvodňuje takto: „Odpovědi na různé otázky jsem shrnula pro lepší přehlednost a stručnost do jednoho souvislého textu.“ (s. 25). Má to však zcela opačný efekt. Kapitola 7. „Reflexe výzkumu“ by měla být logicky zařazena před výstupy analýzy, neboť popisuje proces sběru dat, ne až za ně. Poslední odstavec celé práce, Závěru, patří spíše na začátek její empirické části, neboť vysvětluje, proč je pro dosažení cíle práce vhodné využívat kvalitativního výzkumu.

Hodnotím pozitivně, že empirická část práce svojí délkou přesahuje část teoretickou.

2. Opírá se autor/ka o dostatek literatury relevantní tématu práce? Využívá i cizojazyčné texty?

Seznam použité literatury považuji za nedostatečný. Obsahuje jen 15 titulů, z toho žádné cizojazyčné. Ze zahraničních autorů využívá jen zcela obecnou publikaci *Sociologie A. Giddense a Sociologii současné rodiny* F. de Singlyho, přestože téma rodiny patří k těm bohatě zpracovaným. Zcela chybí metodologická literatura, což se bohužel negativně podepisuje na zpracování empirické části práce. Navíc seznam literatury není ani seřazen podle abecedy.

Pro případ, že by autorka rozvíjela téma i v diplomové práci, přikládám pár tipů na další relevantní literaturu a 2 odkazy na metodologickou literaturu:

Beck, U., Beck-Gernsheim, E. 1995. *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.

Elshtain, J. B. 1999. *Veřejný muž, soukromá žena. Ženy ve společenském a politickém myšlení*. Praha: ISE – Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.

Kocourková, J., Rabušic, L. 2006. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?*. Praha: Přírodovědecká fakulta UK.

Křížková, A. et al. 2008. *Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Praha: SLON.

Lewis, J. 2006. *Children, changing families and welfare states*. Cheltenham: Edward Elgar.

Maříková, H., T. Kostecký, T. Lebeda, M. Škodová. 2010. *Jaká je naše společnost?* Praha: SLON.

Renzetti, C., Curran, D. 2005. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.

Sainsbury, D. (ed.). *Gendering welfare states*. London: SAGE Publications.

Socioweb. 2006 (12). http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/135_socioweb%2012-06%20cely%20novy%201.pdf (obsahuje např. tyto texty: Vohlídalová, M. „Pracovní život a partnerské rozchody.“; Dudová, R. „Kdo s kým žije, aneb rodiny a jiné způsoby uspořádání soukromého života v ČR.“)

Šmídová, I. 2007. „Pečovatelské otcovství: rodinné strategie pro skloubení linií životní dráhy.“ Pp. 155-169 in Heczková, L. et. al. *Vztahy, jazyky, těla*. Praha: Ermat Praha.

Vodochodský, I. 2007. „Patriarchát na socialistický způsob: k genderovému řádu státního socialismu.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, Vol. 8, No. 2: 34-42.

K metodologii:

Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Strauss, A., Corbinová, J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.

3. Jaká je kvalita použitých dat nebo zdrojů (včetně jejich výběru, sběru a popisu) a metod jejich analýzy?

Autorka pracuje s polostrukturovanými rozhovory, které provedla s 5 dvojicemi matka-dcera. Pro účely bakalářské práce považuji takto velký vzorek za dostatečný. Nedostatkem vzorku je však jeho značná homogenita – všechny respondentky-dcery vyrůstaly a stále žijí v harmonických rodinách. Jak správně poznamenává autorka, pozitivní příklad rodičů může ovlivňovat pozitivní vztah dcer k manželství a negativní vztah k rozvodům a rodičovství mimo manželství či samoživitelství. Osobně také nepovažuji za zcela standardní, aby dívky ve věku 21-23 let stále žily u rodičů a navíc

plánovaly s nimi žít do té doby, než si vybudují nějaké stabilní pracovní zázemí. Toto může opět souviset s tím, že žijí v harmonických rodinách. Přestože cílem bakalářské práce není provést výzkum s nějakou dalekosáhlejší vypovídací hodnotou, bylo by vhodnější mít vzorek respondentek pestřejší.

Dalším problémem vzorku je blízký vztah autorky a respondentek, zejména dcer. Autorka se domnívá, že tato blízkost mohla výzkumu spíše prospívat, protože se jí respondentky více otevřely a navíc mohly informace o svých rodinách méně zkreslovat, neboť autorka tyto rodiny osobně zná. Ve výzkumné praxi se však ukazuje, že blízkost výzkumníka a respondenta může být spíše na škodu. Namísto otevřenosti se respondenti více hlídají, co řeknou, neboť tyto informace předávají někomu ze svého okolí – podané informace nezmizí spolu s výzkumníkem, který data následně anonymizuje. Snaha zkreslovat je také více pravděpodobná před někým, koho znají a záleží jim na tom, co si o nich myslí.

Co se otázek anonymity týče, autorka neuvádí, zda byla anonymita respondentek ošetřena informovaným souhlasem a zda byla v textu změněna jejich jména. Vzhledem k tomu, že jména se nezdaří být vybírána podle nějakého standardního klíče (např. používáním jmen začínajících na stejné písmeno u respondentek v jedné dvojici – např. Marta-Marcela atp.), zdá se, že jde o jména skutečná. Tyto důležité formalities v textu chybí. Formální nedostatky nejspíš souvisí s faktem, že autorka nepoužívá žádnou metodologickou literaturu, která by jí na nutnost zabývat se i těmito věcmi, upozornila.

Bohužel chybí i podstatnější náležitosti empirické části práce. Autorka vůbec neříká, nejen na jakém základě vzorek vybírala, ale ani jakým způsobem data analyzovala. Sice nás seznamuje s informacemi o přepisování rozhovorů a úpravách scénáře rozhovorů v průběhu výzkumu, ale takto bazální informace chybí. Používala autorka nějaké kódování? A pokud ano jaké? Z kterých autorů přitom vycházela? Vzhledem k malé přehlednosti kapitoly shrnující výstupy analýzy nabývám dojmu, že s žádnou konkrétní metodou nepracovala, což považuji za zásadní problém práce, pokud je jejím účelem, aby student ukázal, že se během studia naučil pracovat s odbornou literaturou a s daty. Samotná analýza je spíše převyprávěním uvedených citací z rozhovorů, než skutečnou analýzou. Pozitivně však hodnotím skutečnost, že se autorce podařilo na některých místech propojit informace z rozhovorů s poznatky z teoretické části práce a držet se svého základního výzkumného cíle. Toto je také důvod, proč práci nakonec doporučuji k obhajobě.

Autorka příkládá jen scénář rozhovoru určený pro dcery, ne pro matky.

4. Jaká je kvalita argumentů, o něž autor/ka opírá závěry, k nimž dospěl/a?

Autorka porovnávala teorie a poznatky o přístupu mladších generací k rodině a reprodukci uvedené v teoretické části práce s výstupy z jejich rozhovorů, tedy s přístupem vybraných českých čtyřicátnic a jejich dcer, a ukázala, v čem se shodují a v čem rozcházejí. Výpovědi dcer například nepotvrdily, že by vyšší vzdělání a rozmanitější možnosti realizace, jež skýtá tržně orientovaná společnost, snižovaly jejich touhu vstoupit do manželství a založit rodinu. Zároveň se však ukázalo, že oproti svým matkám mají větší pracovní ambice a vyšší nároky na seberealizaci. Přesto vykazují tendenci ke spíše konzervativnímu přístupu k rodině a reprodukčnímu chování. Mladé ženy tak zažívají napětí mezi rolí emancipované ženy s vysokoškolským vzděláním a odpovídajícími nároky na profesní uplatnění a touhou vést rodinný život podobající se tomu z jejich orientačních rodin. Nepotvrdily se tedy hypotézy založené na výstupech výzkumů pojednaných v teoretické části práce.

Autorka formuluje smysluplné argumenty na základě uvedených citací z rozhovorů. Jak však již bylo řečeno výše, není jasné, jak přesně probíhala analýza, a také seznam literatury teoretické části práce, na jehož základě autorka formulovala své hypotézy, není dostatečný. Větší orientace

v literatuře a tím i v tématu by představovala větší potenciál pro vlastní analýzu a její závěry.

5. Jsou v práci autorova/autorčina tvrzení a zjištění jasně odlišena od tvrzení a zjištění převzatých?

Ano.

6. Jaká je úroveň odkazového aparátu, jazyka a dalších formálních náležitostí?

Po formální stránce je práce velice podprůměrná.

Jazyková stránka textu:

- text evidentně neprošel základní korekturou. Obsahuje velice časté překlepy, chyby, dokonce hrubky (např. s. 14: „Výzkumy ukázali...“), neobratné formulace a věty, v nichž chybí slova (např. s. 6: „Do jaké míry jsou jejich představy o rodině a budoucí plány týkající se reprodukčního chování, závisí také na tom, jak dalece je vztah mezi matkou a dcerou harmonický.“). Zdá se, že autorka po sobě text před odevzdáním nečetla.
- Terminologická poznámka – autorka v celém textu používá termín „mateřská dovolená“ v souvislosti s muži-otci, dokonce i v názvu kapitoly 6.3.2. Muži nemohou využívat mateřské dovolené, která je určena jen matkám a týká se pouze krátkého období kolem porodu. Muži mohou využívat až rodičovské dovolené.

Odkazování:

- autorka v textu používá nestandardní nešikovné odkazování. Odkaz na literaturu uvádí až za tečkou, tedy opticky na začátku další věty. Př. s. 4: „...Rodina tím jednotlivce mimo jiné připravuje také na vstup na pracovní trh. Stává se tak důležitým ekonomický článkem. [Maříková a kol. 1996: 942] Především ale dítě vychovává. ...“. Pozitivní aspoň je, že je v tomto směru konzistentní.
- Autorka příliš často používá přímé citace, které navíc nejsou vždy plynule zasazeny do textu, ale jsou odděleny jako samostatný odstavec a navíc nejsou jasně navázány na to, co je řečeno před nimi. Na některých místech to vyvolává dojem, že se autorka nechtěla vysvětlovat s představovaným tvrzením a tak jen jednoduše zkopírovala citaci. Tyto citace navíc nejsou vždy zcela vhodně zvoleny – nepopisují jednoduše a trefně to, o čem je řeč.

7. Jiné přednosti a/nebo nedostatky, které neodpovídají výše uvedeným kritériím (jsou-li jaké).

Autorka se velice často opakuje, což souvisí i s řídkým seznamem literatury, na níž odkazuje.

Abstrakt práce nenaplnuje základní požadavky na obsah a strukturu abstraktu.

8. Náměty na diskusi při obhajobě práce.

Za naprosto zásadní považuji diskusi metodologie práce. Jakou metodu autorka používala při analýze dat?

Celkové hodnocení práce:

Dlouho jsem váhala, zda práci vůbec doporučit k obhajobě, neboť má zásadní formální i obsahové nedostatky. Na práci je však znát autorčina snaha o vlastní analýzu. Proto práci k obhajobě doporučuji. Pro práci diplomovou doporučuji autorce věnovat více času čtení odborné literatury, samotnému psaní a poslat text před odevzdáním na korekturu.

Datum: 12. 6. 2013

Podpis: